

ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ-ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ՕՐ. ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ,

Ամբողջ Ռուսաստանում չկայ մի հայոց ուսումնարան, որ հնարաւորութիւն ունենար դառնալ օրիորդաց միջնակարգ վարժարան, բացի Թիֆլիսի Մարիամեան-Յովնանեան ուսումնարանը, որ սակայն իր ծրագրով և կազմով դեռ չառ հետու է միջնակարգ լինելուց:

Այդ ուսումնարանը ամբողջ իր գոյութեամբ պարտական է յայտնի միլիօնատէր Յովհաննէս Յովնանեանի նուիրարեւութեան: Հետաքրքիր է թէ մի պուտ լուսաւորութեան-բարեգործական հաստատութեան հիմնաւորումը ինչ երկար ու բարակ ձգգզումների է ենթարկուել ուսանական հին բեֆիմի կողմից, մինչև որ իրագործուել է:

1876 թուականի յուլիսի 15-ին, ուրեմն երեսուն տարի առաջ, Իվան Ստեփանիչ Անանովը գիմուս է Գեորգ Կաթողիկոսին մի գրութեամբ, որի մէջ յայտնում է որ իր հանգուցեալ ամուսին Մարիա Իվանովնայի կտակած կամքն է եղել իր յիշատակին հիմնել՝ հայ լուսաւորչական օրիորդների, զլիսաւորացի և որբերի և չքատոր ծնողների զաւակների համար, մի ուսումնարան Թիֆլիսում, Կուսանաց Վանքին կից:

«Ինձ համար պարտագիր համարելով իրագործելու ամուսնուս կամքը և միանգամայն բաժանելով նրա հայեացքները և ազնիւ մտադրութիւնների նպատակը—ասուած է յիշած գիմուս մի մէջ—ես այժմ նուիրում եմ Թիֆլիսում գտնուող Ս. Ստեփաննոսի հայոց Կուսանաց Վանքի օգտին իմ երեք հարկանի տունը, որ գտնուած է այդ Վանքին կից հետեւեալ պայմաններով.

1) Որ այդ տան մէջ հիմնուի օրիորդաց համար մի ուսումնարան, որ ի յիշատակ իմ ամուսնու պէտք է կոչուի «Մարիամեան Յովնանեան օրիորդաց ուսումնարան».

2) Որ այդ ուսումնարանը ընդմիշտ մնալով հոգեւոր վարչութեան մէջ կառավարուի խորհրդով կազմուած տեղական թեմական արքեպիսկոպոսի նախագահութեամբ յիշած վանքի մայրապետից, Թիֆլիսում ապրող հայերից ընտրուած չորս ան-

դամներէից, որոնք հաստատուում են պատրիարք—ամենայն հայոց կաթողիկոսից, և ուսումնարանի տեսչից.

Խորհուրդը իւրաքանչիւր տարուայ սկզբում պէտք է իր միջից ընտրի նախագահի օգնական, գործերը պէտք է վճռուեն ձայների առաւելութեամբ. անդամներին անձնական իշխանութիւն չի վերագրուում.

3) Որ խորհրդի չորս անդամները Թիֆլիսի բնակիչներէից, մինչ ես կենդանի եմ, նշանակուին իմ կողմից, իսկ իմ մահից յետոյ ընտրուեն երեք տարով պատգամաւորներէից, որոնք այդ նպատակով ընտրուում են, իւրաքանչիւր անգամ թեմական արքեպիսկոպոսի նախօրօք կարգադրութեամբ, Վանքի մայր տաճարի, Մողուս ս. Գէորգ և Աստուածածնի Բեթղեմէի եկեղեցիների ծխականների ձեռքով, իւրաքանչիւր եկեղեցուց չորս հոգի:

Տեսուչ ընտրում է խորհուրդը հայերից, որոնք ստացել են պատշաճ կրթութիւն, և հաստատուում է պաշտօնի մէջ նոյնպէս վեհափառ պատրիարքից: Նա կառավարում է ուսումնական մասը յիշած խորհուրդի անմիջական հսկողութեամբ.

4) Որ գլխաւորապէս դասաւանդուի կրօն, եկեղեցական պատմութիւն, հայերէն և ուսերէն լեզուներ, իսկ ուսումնարանի միջոցների զարգացման համեմատ ընդարձակուած է ընդհանուր կրթական գիտութիւնների և արուեստների դասաւանդման ծաւալը: Դասաւանդութիւնը լինում է հայերէն լեզուով: Ձրինովարժ աշակերտութիւններից բացի կարող են ընդունուել և վարձով, համաձայն խորհրդի կազմած յատուկ կանոնների.

5) Որ ուսումնարանի օգտին ես նուիրում եմ իւրաքանչիւր տարի երեք հազար ռուբլի, որպէսզի առանց վարձի պահուող աշակերտութիւնները կոչուին Յովնանեանի թոշակաւորներ:

6) Որ իմ տոհմի արական ճիւղի մէջ աւագագոյնը օգտուի ուսումնարանի հոգաբարձուի կոչումով և Թիֆլիսում եղած ժամանակը կարող լինի ներկայ գտնուել խորհրդում ձայնի իրաւունքով:

Ահա այդ պայմաններով անելով իր նուիրաբերութիւնը Իվ. Ստ. Անանովը Կաթողիկոս Գէորգից խնդրում է օր. ժ. XI հր. I Գ. 10111 յօդ. հիման վրայ միջնորդել կայսեր առջ ուր թոյլատրի Ս. Ստեփանոսի վանքին ընդունել նրա նուիրաբերութիւնը յայտնուած պայմաններով:

1877 թուականի սպրիլի 18-ին թագաւոր կայսրը Քիշինեւում յայտնել է իր համաձայնութիւնը և 1877 թուականի Սեպտ. 22-ի կոնդակով բացւում է ուսումնարանը:

Սակայն մինիստրութիւնը հէնց սկզբից իր կողմից մի բա-

նի դժուարութիւններ է յարուցանում. նախ մասնաւոր շահերով այն-
որ համաձայն գոյութեան ունեցող օրէնքների ուսաց պատմու-
թիւնը և աշխարհագրութիւնը պէտք է աւանդուեն ուսերէն և
երկրորդ որ զանազան բարեգործական և հանրօգուտ հաստա-
տութիւններին առանձին անուն յատկացնելու դէպքում («Մա-
րիամեան Յովնանեան») պէտք է նախ և առաջ ապահովուի այդ
հաստատութիւնների պահպանութիւնը, մինչդեռ միայն տու-
նը յատկացնելով այս ուսումնարանին դեռ չի ապահովում
նրա գոյութիւնը: 1881 թուականի դեկտեմբերի 7-ին գրած
այդ թուղթը պատճառ է լինում որ 1887 թուականի
Ապրիլի 10-ին Ի. Ս. Անանովը նուիրում է ուսումնարանի
պահպանութեան իր Քարվանսարան Թիֆլիսում, որի արժո-
ղութիւնը այն ժամանակ գնահատում էր 400 հազարի:

Երբ առաջին անգամ կառավարութիւնը փակեց հայոց ու-
սումնարանները (1884) և ապա Մակար կաթողիկոսին առան-
ձին յարգանք ցոյց տալու համար իրաւունք տուաւ կրկին վե-
րաբացել (1886)—Յովնանեան ուսումնարանին իրաւունք չէին
տալիս երկդասեան տիպի ուսումնարանից վեր կազմութիւն
ունենալ: Դարձեալ իբրև առանձին շնորք դէպի Մակար կա-
թողիկոսը տրուած էր նրան իրաւունք յարուցանել այդ օրէն-
քից շեղուելու դէպքերում միջնորդութիւններ, և Յովնան-
եան ուսումնարանի համար բացառիկ իրաւունք տրուեցաւ.
նա կարող էր երկդասեանից բարձր կազմ ունենալ: Երբ
կրկին անգամ փակուեցան հայոց ուսումնարանները (1895) Յով-
նանեան օր. ուսումնարանը իր կտակի զօրութեամբ կարողացաւ
պահպանել իր գոյութիւնը, սակայն ենթարկուելով 'դիրեկ-
ցիայի իշխանութեան: Դիրեկցիան պահպանել էր կտակի մէջ
յիշած հոգաբարձական խորհուրդը, սակայն ընտրած անդամ-
ների հաստատութիւնը պէտք է լինէր Կովկ. Ուս. Շրշ. հո-
գաբարձուի ձեռքով, բացի այդ՝ խորհուրդին պէտք էր մաս-
նակցէր Թիֆլ. Ժող. ուսումնարանների դիրեկտորը:

Եւ հայ հասարակութիւնը volens nolens համակերպուել
էր այդ նոր կարգերին, 3 եկեղեցիների ծխականները մասնակ-
ցում էին ընտրութիւններին, կաթողիկոսը թոյլ էր տալիս ա-
ռաջնորդներին նախագահելու հոգաբարձական ժողովներին,
վարժուհիները իրար գլուխ էին պատռում որ մուտք գործեն
այդ ուսումնարանում և այլն ըստ կարգին...

1905 թուականի նոյեմբեր ամսում դիրեկցիան կրկին
վերադարձեց ուսումնարանը հայոց հոգևոր իշխանութեան և
սկսուեցին... ինտրիգներ, սոււբուր, քաօս, որոնք մասամբ պարզ-
ւում են ներքև բերած պրութիւններով:

Մ.-ՅՈՎԱՆԱՆԵԱՆ ՕՐ. ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սուսմբուրը և քաօսը «հայկական» բոլոր գործերի վիճակն է, կարծես: Այդպիսի մի սուսմբուր և քաօս ստեղծուել է և Մ.-Յոնանեան օր. ուսումնարանում:

Աշխատենք պարզել այդ սուսմբուրի և քաօսի գլխաւոր պատճառները և մի ելք գտնել:

Յունիսի 15-ին թեմիս առաջնորդից ստացայ հարց՝ կը ընդունեմ արդեօք Յոնանեան օր. ուսումնարանի տեսչական պաշտօնը: Բոլորովին անծանօթ լինելով այդ ուսումնարանի ներքին գործերին, զանազան լուրերից դրդուած, ես հարց տուի. միթէ չէ լրացել ներկայ հոգաբարձական պաշտօնավարութեան ժամանակը: Ինձ բացատրուեց, որ Յ. Յոնանեանի կտակով 7 հոգաբարձուներից 4-ը ընտրուում են Թիֆլիսի 3 եկեղեցիների ծխականներից, իսկ 3 անփոփոխ են: Այդ 4 ընտրուածներից այժմ մէկը վախճանուած է, մէկը բացակայ է քաղաքից, սակայն հրաժարուած չէ, իսկ երկուսի պաշտօնավարութեան ժամանակը (առաջին ընտրութեամբ) լրանում է սեպտեմբեր ամսում: Այնուհետև էլ նրանք պէտք է շարունակեն իրանց պաշտօնը համաձայն Կաթողիկոսի կոնդակի, որով երկարել է նրանց պաշտօնավարութիւնը, հաստատութեան ժամանակ անյարմար գտնելով նոր ընտրութիւն նշանակելու:

Պէտք է նկատել, որ այդ ժամանակ, յունիսի 15 ին, Յոնանեան ուսումնարանի վարժուհիների կողմից ոչ մի բողոք չը կար հրապարակի վրայ «հոգաբարձութեան ապօրինութեան մասին»: Մի քանի ծխականների կողմից դժգոհութիւններ լրսվում էին, սակայն թէ ինչու այդ ծխականները ժողով չէին գումարում, դիմում անում Կաթողիկոսին՝ իրանց իրաւունքը վերականգնելու, ինձ մինչև այժմ էլ անյայտ է մնում: Օրինական ընթացք պէտք էր տալ բողոքին. մինչև յունիսի 15, որքան ինձ յայտնի է, ասէկօսներից դէնը չէին անցնում տըրատունջները: Հարցը ընաւ չէր քննուել հրապարակապէս և ինձ համար միանգամայն աղօտ էր և անորոշ. մի քիչ կարծես պարզուեց առաջնորդի վերև յիշած բացատրութիւնից: Ես այդ եկեղեցիների ծխական չեմ:

Հաստատուելով պաշտօնի մէջ, ես առաջին անգամ կեանքումս ոտս դրի Յոնանեան ուսումնարան յուլիսի 2-ին և առաջին հոգսս եղաւ պարզել ինձ համար հոգաբարձական իրաւունքի խճճուած հարցը: Իմ հաստատութեան օրից մի քանի օր

առաջ յայտնուել էր նաև արձակուած վարժուհիների բողոքը որ պաշտպանել էր ուսուցչական համագումարը (յուլիսի 1-ին): Ուրեմն իմ ընտրութիւնից յետոյ էր հարցը աւելի ևս խճճուել: Եթէ այդ դրութիւնը ստեղծուած լինէր մինչև յունիսի 15, բնականաբար ես կ'իմանայի իմ պնելիքս: Սուսուրը և քաօսը խտացել էր յունիսի 15-ից յետոյ վարժուհիների արձակուածութեան: Պէտք էր պարզել ամեն ինչ և ելք գտնել: Եւ ես նոյն օրը սկսեցի ծանօթանալ հոգաբարձական գործերի հետ: Ահա ինչ պարզուեց ինձ համար:

1903 թուականի սեպտեմբերի 3-ի հոգաբարձական նիստում (ուսաց դիրեկցիայի կառավարութեան ժամանակ) կարգացուած է Թիֆլիսի ժողովրդական ուսումնարանների դիրեկտօրի հաղորդագրութիւնը, որով յայտնուած է թէ կովկ. շրջ. հոգաբարձուն յուլիսի 3-ին հաստատուել է Յոֆմանեան ուսումնարանի նորընտիր հոգաբարձուներին (բժ. Կուկուշանեան, բժ. Անանեան, իշխան Բեհրուսեան և հաշտարար դատաւոր Երեցփոխեանին) իրանց պաշտօնի մէջ: Որոշուած է ծանուցանել այդ պարոններին իրանց հաստատման մասին: Այժմ պարզ էր թէ ինչու ս. առաջնորդը ինձ յայտնել էր թէ հոգաբարձուների պաշտօնավարութեան ժամանակը լրանում է ճայս սեպտեմբեր ամսում: Նա իբրև ելակէտ ընդունել է պաշտօնավարութեան սկիզբը: Յամենայն դէպս, եթէ հաստատման օրը ընդունենք յուլիսի 3-ը, իրաւական կողմից հոգաբարձական որոշումները յունիս ամսում ապօրինի ճանաչել չէ կարելի: Դրան աւելացրէք այն, որ ամեն տեղ հիմնարկութիւնների ընթացիկ գործերը շարունակուած են օրինակն համարուել մինչև որ չեն յանձնուած փոխարինող մարմին: Այդ փոխարինող մարմինը դեռ գոյութիւն չունի Յոֆմանեան ուսումնարանում, որովհետև հոգաբարձութեան մի մասի վերընտրութիւնը դեռ չէ կայացել: Սուսուրը և քաօս են ստեղծուած, երբ այդ պարզ ճշմարտութիւնը չէ գործադրուած, այսինքն երբ իւրաքանչիւր ընտրուած մարմին չէ գործում օրինական սահմանում մինչև որ չէ գալիս նրան փոխարինող մարմինը:

Շարունակենք: Նոյն հոգաբարձական գործերից երևում է, որ 1905 թ. աշնան, ուսաց դիրեկցիայից Յոֆմանեան ուսումնարանը յետ ստանալիս, հոգևոր վարչութիւնը առաջադրել է, որ գոյութիւն ունեցող հոգաբարձութիւնը հաստատուի իր պաշտօնի մէջ, համաձայն կտակի, Կաթողիկոսից: Դեկտեմբերի 7-ին տուած իր կոնդակում Կաթողիկոսը հաստատելով հոգաբարձուներին, յայտնում է, թէ «ի նկատի ունենալով գտադնապալից ժամանակ ներկայիս և գյուղեալ միտս ժողո-

վրդականաց» բարուոք է գտնում «երկարել զժամանակ պաշտօնավարութեան ևս ամսս նրնք», որովհետև այդ ժամանակ, ընտրութիւն կատարել անհնարին էր: Ուրեմն, այդ կոնդակի մէջ հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան ժամանակը երկարուում (սեպտեմբերից կամ յուլիսից յետոյ) է, որ շօշափում է երեք եկեղեցիների ծխականների իրաւունքը: Եւ նրանք պէտք է ժամանակին կանօնաւոր ընթացք տային իրանց բողոքին և չը բաւականային անհատական հատ-հատ դժգոհութիւններ յայտնելով, ինչպէս վերև այդ մասին նկատեցինք: Եթէ փորձեր այժմ անուում են—չափազանց ուրախալի է. յամենայն դէպս այդպիսի փորձեր մինչև յունիսի 15, երբ ինձ առաջարկութիւն է արուել, ինձ անյայտ են:

Մինչև այդ յունիսի 15-ը ոչ մի դժգոհութիւն չեմ լսել և նոյն դպրոցի վարժուհիներէից, բացի այն, որ միաբերան բոլորը կրկնել են, որ Յովնանեան ուսումնարանը մի ճահիճ է դառել դիրեկցիայի ժամանակ: Հոգաբարձութեան «ապօրինութեան» մասին ձայն են բարձրացրել վարժուհիները այն օրից, երբ նրանց յայտնել են թէ բոլորն էլ ազատ են իրանց պաշտօններէից և նրանք բողոքել են Ուս. Համ. յունիսի 24ին:

Կանգ առնենք վարժուհիների խնդրի վրայ, որ դարձեալ մի սոււբբուր է և քաօս:

Գործերից երևում է որ 1905 թուին դիրեկցիան ուսումնարանը հոգևոր վարչութեան յանձնելիս խնդրել էր եղած վարժուհիներին պահել պաշտօնների մէջ մինչև ուսումնական տարուայ վերջը: Կաթողիկոսը տուել է իր համաձայնութիւնը: Հետևաբար, վարժուհիների արձակման հարցը վճռուած կարող էր համարուել 1905 թուականի նոյեմբեր ամսում, և այս յունիսի 15-ին հոգաբարձութիւնը միայն նորից վճռել է խնդիրը, մանրամասն պատճառաբանելով այն: Պատճառաբանութիւնը լաւ կը լինէր որ հոգաբարձութիւնը ժամանակին յայտարարէր: Առհասարակ, իմ կարծիքով, մեծ սխալ է գործել հոգաբարձութիւնը որ անպատասխան է թողել իր դէմ յարձակումները:

Այս իմ կարծիքը ես յայտնեցի յուլիսի 4-ին հոգաբարձական նիստում, առաջին անգամ մասնակցելով նրա ընթացիկ զբաղմունքներին: Թողնել որ զանազան ասէկօսների, կիսատպոստ տեղեկութիւնների վրայ յենուի հասարակական կարծիքը՝ դա ֆնասակար անփութութիւն է:

Վարժուհիների արձակումը պատճառաբանուած է այնպէս որ չէ կարելի չը համաձայնուել: Ծիշտ է, ինքը երևոյթը անօրմալ է, սակայն այդ բացատրուում է այն արտակարգ հան-

գամանքով, որ ստեղծուել էր դպրոցը 5 տարի դիրեկցիայի ձեռքում գտնուելու շնորհիւ, և առհասարակ մեր դպրոցական կարգերի անորոշ, անկերպարան վիճակով։ Ուրեմն, երևոյթը ընդհանուր անօրմալ պայմաններից էր բխում։ Ինձ թւում է որ այն արտակարգ հանգամանքում, երբ ուսումնարանը պէտք է վերակազմուի, վարժուհիները իրանք ինքնայոժար կերպով պէտք է հրաժարուէն պաշտօններից։

Ահա գործի դրութիւնը։ Այդ սումբուրից և քաօսից դուրս գալու համար բաւական չեն զանազան միտինգային ցոյցերը։ Պէտք է երեք եկեղեցիների ծխականները օրինական կարգով—կաթողիկոսին դիմելով—արագացնեն նոր հոգաբարձական ընտրութիւնը։ Հոգաբարձուներից պ. Երեցիփոխանը հոգար. ժողովում, յուլիսի 4-ին, ինձ յայտնեց, որ թէ՛ նա և թէ՛ բժ. Կուկուջանեանը պատրաստ են յանձնել գործերը նոր մարմնին. թող նա միայն շուտով կազմակերպուի։ Ես ևս իմ կողմից նոյնն եմ յայտնում։ Թող կատարուեն նոր ընտրութիւններ և ես առանց տատանուելու իմ վերընտրութեան հարցը կը դնեմ նոր հոգաբարձութեան առջև։ Սումբուրից և քաօսից դուրս ելնելու միջոցը այս է, և որքան շուտ այնքան լաւ ուսումնարանի համար, որ կոչուած է լինելու միակ օր. միջնակարգ ուսումնարանը մեզանում։ Ամեն բան առկա թողնել մինչև որ կազմակերպուի հոգաբարձութեան ընտրովի մասը, ես գտնում եմ մի կենդանի գործում, ինչպէս ուսումնարանն է, ոչ նպատակայարմար. մինչև օգոստոսի 1-ը պէտք է վերջացած լինի հոգաբարձական ընտրութեան խնդիրը, որովհետև ուսումնական խմբի լաւ կազմ ունենալու հարցը կապ ունի և ժամանակի հետ. օգոստոս ամսում արդէն դժուար է ընտրութիւններ անել, մանկավարժական լաւ ոյժերը տեղաւորուած են լինում։

Այդպէս ուրեմն, հոգաբարձութիւնը կտակով կազմուած է նշանակովի և ընտրովի անդամներից։ Հոգաբարձութիւնը օրինական կազմով կատարել է ընտրութիւն և որոշումներ։ Հոգաբարձութիւնը, ինչպէս և ամեն մի հասարակական մարմին, պէտք է շարունակի իր ընթացիկ գործունէութիւնը մինչև փոխարինող մարմնին գործերի յանձնումը։

Դպրոցի շահերով ղեղավարուելով ես մինչև օգոստոսի սկիզբը ոչ մի կարգադրութիւն ապագայ խմբի մասին անելու չեմ։

Այս ամիսը նուիրուած է լինելու ընթացիկ անյետաձգելի գործերին և ապագայ վերակազմութեան ծրագրի մշակման և ուսումնասիրութեան։ Ով անկեղծօրէն ձգտում է դուրս բերել ուսումնարանը քաօսից և սումբուրից պէտք է փաստերը աղա-

ւաղելու, յարաբերութիւնները խճճելու փոխարէն ջանքեր գործ դնէ պարզելու կացութիւնը և ելք գտնելու: Ելքն այն է, որ իսկոյն և եթ երեք եկեղեցիներ ծխականները ժողով գումարեն, դիմեն կաթողիկոսին և նոր ընտրութիւններ կատարել տան, քանի որ փոխուած են այն հանգամանքները, որոնց վրայ հիմնուելով կաթողիկոսը դեկտեմբերի 7-ին «երկարել» էր, ներկայ հոգաբարձութեան պաշտօնավարութիւնը նաև սեպտեմբերից յետոյ: Իմ կողմից բացի աջակցութիւն ուրիշ բան չեն գտնիր:

Ենթարկուել որևէ դիկտատուրայի, մանաւանդ պատահական, իմ համոզման հակառակ է, իսկ յարգել ուրիշների արդարացի իրաւունքը իմ պարտականութիւնս է: Sapiienti sat.

6 Յուլիսի 1906 թ.

Լեւոն Սարգսեան

Յ. Գ. Յուլիսի հոգ. 4-ի ժողովի նիստից յետոյ ես պատրաստել էի այս բացատրութիւնը, երբ յուլիսի 6-ին կարդացի «Ալիքի» № 57-ի կրքոտ յօդուածը: Խնսխուացիաներին ես երբեք չեմ պատասխանում:

(Մշակ № 146)

Լ. Ս.

II

Այդ ազգային սոււմբուր-քասոսն ստոր բինախմբութիւնից դրդուած ջատագովող հանդիսացան պղտոր «Ալիքի» մէջ գալարուող մեր «յեղափոխական» բիւրօկրատները, որոնց բնորոշումը ընթերցողը կը գտնի «Ալիքի» մաննօվրները գրուածքում:

«Ալիքի» ՄԱՆԵՕՎՐՆԵՐԸ

—
Malo periculosam libertatem! *)

«Ալիքի» ղեկավարները, իբրև արդի դաշնակցական բիւրօկրատիայի մտաւոր բարոյական կարողութեան ներկայացուցիչներ, բաւական ճիշտ գաղափար են տալիս այն տրադիքական դրութեան մասին, որի մէջ գըտնուում է հազար ու մի նպատակ դնող և ոչ մէկին համեմու ճանապարհ չիմացող «Դաշնակցութիւն» կոչուած ընկերակցութիւնը, ծայսօր այդ ընկերակցութեան օրգաններում չկարդացինք մի նոր խօսք, մի ինքնուրոյն գաղափար, մի հաստատ աշխարհայեացք, մի հարցի լուրջ քննու-

*) Այսինքն. «Գերադասում եմ վտանգալից անկախութիւնը»: